

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP

A HAZAI NÉGY EVANGELIKUS EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy iven, a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden két hétben.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KOVÁCS SÁNDOR theol. akad. tanár
Pozsony, Konvent-utca 11. szám.

KIADÓHIVATAL:

HORNYANSZKY VIKTOR
hirlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre 8 kor., félévre 4 kor., negyedévre 2 k. A „Hivatalos Közlemények” melléklettel egész évre 10 kor., félévre 5 kor., negyedévre 2.50 kor. — A Hiv. Közl. a fölap nélkül egész évre 4 kor. — A Hiv. Közl.-t az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják. Ara az Órálló megrendelőinek 2 kor., külön 4 kor.

TARTALOM: Krisztus a hív lélekhez. *Kempis Tamás.* — Névtár. *Falusi pap.* — Szemle. — Tárcsa: Egy halhatatlan ember halhatatlan munkája. *Stromp László.* — Egyházi élet. — Irodalom. Bölcséleti irodalmunk köréből. *Dr. Szlávik Mátys.* — Szerkesztői üzenetek.

Krisztus a hív lélekhez.

Hallod-e, a mit az Úr szól hozzád a te lelkedben? Boldog az a lélek, mely a hozzá szóló Urat hallja és szájából vigasztalást nyer. Boldogok a fülek, a melyek az isteni sugallat fuvalmát érzik és e világnak suttogásával mit sem törődnek. Boldogok, fölötté boldogok azok a fülek, a melyek nem a lármás csengő-bongó hangra ügyelnek, hanem a belül oktató igazságra hallgatnak. Boldog szemek, a melyek a külső dolgok érintésétől behunyódnak és a belső dolgokra megnyílnak. Boldogok, a kik lelkük dolgait megértik és a mennyei titkok megértésére napról-napra törekednek. Boldogok, a kik Istenben nyugosznak és e világnak minden akadékját, kötelét lerázzák magukról.

Mindezeket vedd eszedbe én lelkem és az érzéki gyönyörűségnek kapuját csukd be, hogy tisztán hallhasd, mit mond henned az Úr. „*Én vagyok a te üdvösséged, én vagyok a te békességed, én vagyok a te életed!*” Maradj én velem és békeséget találsz. Hagyd abba a mulandó dolgok vadászását és járj az örökkévaló kincsek után. E világnak minden dolga csupa csalárdság. Mit használ minden teremtett állatja néked, ha a te teremtőd elhagyott téged? Azért vess meg mindent, a mivel a föld kínál és elfoglalja szívedet és tedd kedvessé magadat teremtőd előtt, hogy részes lehess az igaz boldogságban.

Kempis Tamás,
„Krisztus követéséről”.

Névtár.

Evangelikus egyházunknak 1891-től 1903 végéig nem jelent meg egyetemes névtára. Álló tizenkét esztendőn át majdnem tisztán az Árvaházi naptár s más efféle kiadványok fukar közléseiből elégedtünk. Közbejött a zsinat, a kerületek arányosítása, új egyházmegyék alkotása, anyaegyházak keletkezése, missiói körök szervezése, a politikai községek új beosztása s az időszak vége felé már ki sem ismertük magunkat a sok változás miatt. Időközben egyik-másik kerület külön névtár kiadásával próbált segíteni az égetőbb bajokon.

Végre, „az idők teljességében” megjelent a vártanvart névtár, „a kit sok próféták látni óhajtottak”. A szerkesztő neve révén közbizalom köszöntötte már jó előre és a midőn átlapozgattuk, elismertük, hogy eddig-él ez a névtár felelt meg leginkább céljának. Legteljesebb, mert összes intézeteinket szemléltető rajzban állatja élénk; benne vannak a missiói körök s a mi az én szememben egyik kiváló érdekessége, hogy helyenkint a községek lélekszámát, sőt a más vallásúakét is közli. Pompás tájékozás arról, milyen viszonyok közt él, küzködik, vergődik egyik-másik árva gyülekezetünk.

Az öröm és meglegedés italába azonban bele kell cseppentennem egy kis ürmöt. Ez az egész névtár majdnem tisztára hiabavaló munka. A szerkesztő sok izzadása, veriteke mintha terméketlen mezőre tékozoltatott volna el. A szép gonddal készült névtár már egy esztendő mulva sok tekintetben elavult és használhatatlan. A minap oszlott fel a VI szabad kir. városi espreesség s ez három egyházmegye újjáalakulását tette szükségessé. A dunáninneni kerület tisztviselői karában is nagyobb változások történtek. Apróbb változásokat ide jegyezni fölösleges. Hisz egész egyházi életünk folytonos hullámvásban van s ki győzné minden kis mozzanását számba venni.

Módosabb egyházak könnyű szerrel segítenek a bajon. Kiadják névtárukat évről-évre s az szinte hajszálnyi pontossággal mutatja az állapotok képét. Ámde nálunk nagy szeme van a forintnak, másra, életbevágóbb dologra is alig csurran-cseppen egy kis pénzmag. Az évi kiadásról tehát le kell mondanunk. Időnként azonban mégis szükséges új kiadás. Az a kérdés, hány évenként? Tizenkét esztendei szünetet azt hiszem, mindenki soknak tart, valamivel kisebb számot kell tehát

ajánlanunk. Erre vonatkozólag volna egy kis megjegyzésem és javaslatom.

Legtermészetesebb határevül a hatodik esztendő kínálkozik. Egyházi alkotmányunk és a szabályrendeletek szerint többnyire hatévenként választják az egyetemes egyház, a kerületek, az egyházmegyék tisztviselőit, újabb hat esztendőre választják a középiskolák igazgatóit. Kevés kivétellel hat esztendőre szól a gyülekezeti felügyelők megbízása. A papok, tanítók változása, a lélekszám hullámzása már állandó arányszázalék szerint történik s ebből a szempontból közömbös, melyik esztendőben jelenik meg az új névtár. A dolog bibéje azonban ott van, hogy az egyetemes egyház, a kerületek, esperességek nem ugyanazon esztendőben tartanak tisztújítást. A hány ház, annyi szokás. A dolgon könnyű volna segíteni, hogy ha a fent említett egyházi testületek tisztviselőiket előzetes megállapodás szerint *egy érvben* választanák, az esetleg időközben előforduló választások érvénye pedig csak a *folyó hat éves időszakasz végéig* szólna. Ez esetben az időközi személyes változások, a mik haláleset vagy lemondás miatt következnek be, elenyésző csekély számra olvadnának le. Az elavult és meg nem felelő adatokat a Hivatalos Közlemények nyomán, a hol időnként az előforduló változások hivatalos hiteles szövegben közöltetnek, mindenki kiigazíthatja a maga Névtár példányában.

Az ilyen intézkedés nem ütköznék semmi különös nehézségbe. A legtöbb helyütt a tisztviselők megbízásának idejét szabályrendelet állapítja meg. Példa is van rá elegendő. A vármegyék ugyanabban az esztendőben tartják általános tisztújításukat. A mi a törvényhatóságok életében jönnek, hasznosnak bizonyult, egyházi életünkre sem lehet kártékony hatású. Van valami abban, hogy az önkormányzat szervei egyszerre nyilatkozzanak, mert választásuk egyúttal ítélet az egyház igazgatásáról is. Csak helyeselni lehet, ha mód és út nyílik a szükséges gyökeres reformra, a mi szörványosan eső választások esetén nehezebben valósítható meg.

Falusi pap.

SZEMLE.

A tud. egyetem és a szeplőtelen fogantatás. Hogyan kerül össze e kettő? Az, hogy a Hivatalos Lap minapi számának közlése szerint a *budapesti tud. egyetem a szeplőtelen fogantatás kihirdetésének ötven éves fordulójára alkalmából Dessewffy Sándor csanádi, Firczak Gyula munkácsi, Radnai Farkas besztercebányai püspököket és Bundala Mihály nagyváradi kanonokot tiszteletbeli hittudományi doktorokká avatta. Hát hogy a r. kath. hittudományi kar facultási jogánál fogva doktorokká promoteálhasson arra érdemes egyéneket, az az ő joga: de hogy mi köze van a tud. egyetemnek, mint ilyennek, a szeplőtelen fogantatás kihirdetésének ötven éves jubileumához, az valóban a XX. század egyik legméltóbb rébusza.*

Socialisták a képviselőházban. Az idej választásnak egyik legjellemzőbb tünete, hogy az izgatás két socialistának is szerzett mandatumot. Ok a „jövő uralkodó pártjának“, a jelenlegi „jognélkülieknek“ hirmondó feckéi. Az egyik Mezőfi Vilmos, a ki zsidó létére a legkatholikusabb kerületben, Szegvárott (Csongrádm.) jutott megbízólevélhez, a másik Áchim András, a ki Békés-Csabán, egy erős evangélikus fészekben, Zsilinszky Mihálylyal szemben győzött. Ha igazi socialisták vol-

nának, eltelve a közjó nemes, önzetlen szeretetével, fölfegyverkezve az elme és szív műveltségével, a minőre a nyugati államokban akárhány példa van, örömmel üdvözlőnének őket a nemzeti közakarát csarnokában. Illő, hogy minden iránynak, minden elégtelenségnek legyen ott képviselője. Ámde e két esetben erről szó sincsen. A két apostol a parlamentnek nem színvonalát emeli, csak tarkabarkaságát, mert színeit szaporítja. Esetleg az „elv“ csak „ellátást“ jelent nekik s nem igen valószínű, hogy az idő erre a sejtelemre rácsfoljon. Bennünket azonban inkább az ok érdekelt: mi idézte elő, hogy éppen ezt a két kerületet hódította meg a socializmus? Nem nézhetjük tétlenül a jövőt, hanem gondoskodni kell gáteléről a megmámosodott párttal szemben. A róm. kath. lapok őszintén beismerik s e beismerésben az orvosszer is megvan, hogy Szegvár színmagyar népének lelki nevelése el van hanyagolva; vallásos lapokat alig olvasnak, a socialisták pedig elárastották izgatató irataikkal. Volt benne tulajdon ellen való izgatás s többek közt a jelölt Krisztus „igazi tanítványának“ mutatkozott be. Csaba mély érzésű, vallásos tót népét mi vihette ebbe a táborba? Itt is a lelki nevelés elégtelenségét kell hibáztatnunk. Óriás gyülekezetnek négy pap kevés, hiszen a hivatalos munka összes idejét felemészti s a pusztán hivatalos munka a nép gondolkodásának irányítására nem elég. Utána néztünk gondosan, a Luther-Társaságnak Csabán mindentől 20 tagja van, csekély kivétellel a művelt osztályból. A nép derék része nem ismeri. Ez még kedvezőbb állapot, mint Szegváron a katolikusoké, de mégis óriási paragon hagyott földet jelent. A „Magyar Államnak“ egyik cikkezője e jelenség főokát abban keresi, hogy a parlament életének utolsó éve megingatták a hitet a törvények uralmában s önkéntelenül is apasztották a „rend“ tiszteletét. Nem a socialista eszme győzött, hanem a rend felforgatására irányuló törekvés, a mely a műveletlenebbek lelkében állandóan megvan s boldogulását e törekvés diadalától várja. Akármelyik felfogás a helyes, a mi kötelességünk ugyanaz marad. Felvilágosítani a népet bálványa hamis voltáról, visszavezetni a krisztusi tiszta patakokhoz. Attól a socializmustól, a melynek alapelve: „a mi a tied, az az enyém“, ahhoz az igazi socialismushoz, a mit a keresztyénység prédikál: „A mi az enyém, az a tied.“

A Regisi Szent-Ferenc egyesület február 19-én tartotta közgyűlését Majláth püspök elnöklete alatt. Az egyesület nem pusztán ajtatoskodó társaság, hanem a r. kath. egyház térítő munkájának finom elmeélel kiesztelt s hatalmasan működő gyakorlati eszköze. Weiser Ferenc jezsuita gondolta ki s a r. kath. egyház, mely anyagi eszközeire hatalmasabb és jóval mozgékonyabb nálunk, nyomban megvalósította az életre való eszmét. Az egyesület célja az, hogy a szegény házasulókat rábeszélje az egyházi házasság kötésére, a mennyiben költségeiket fedezi. okirataikat összekeresgéli s velök van, kézen fogva vezeti őket az oltárig. A gondoskodás természetesen nem csak a tiszta róm. kath. felekre terjed ki, hanem a vegyes párokra, sőt tiszta nem kath. párokra is, ha alkalom nyílik. Csak dicserendő különben, hogy a vadházasságok törvényesítésére különös gondot fordít és sok ártatlan gyermek homlokáról letörli a bélyeget. Működésének nagy arányú fejlődését mutatja az, hogy 1903-ban 65 pár, 1904-ben már 600 pár lépett oltár elé segélyével. Évi kiadása 6425 kor. Csodalattal hajlunk meg a r. kath. hívek összetartása és buzgósága előtt. A kimutatás szerint a budapesti plébánosok mintegy ötezer koronányi stóláról mondtak le az egyesület javára. Minden áldozatkészség tiszteletre méltó

s az övéket sem ócsárlás, hanem tanulság kedvéért említjük. Ime egyik oka és magyarázata minduntalan panasztól gyermekveszteségeinknek. A mi egyházunk ügyet sem vetett eddig erre a munkatérre, noha fogytonfogy. Hiába, itt is áll, a hódító egyház leleményes, a védekező bátortalan, fásult és ügyetlen. Ahhoz azonban a belügyminiszternek is hozzá kellene szólni, hogy szabad-e az anyakönyvesnek a nála megjelent felek figyelmét az egyesületre irányítani? Vajjon nem teszik-e ezzel rideg pártatlanságának alkotott hivatalukat a léleknyerés eszközévé? Egyébiránt a bajon nem volna nehéz segíteni hasonló célú egyesület vagy gyülekezeti diacónusok alkalmazása s — egy kis áldozatkészség révén. Az ügyet ajáljuk a papi értekezletek figyelmébe. Megbeszélni nem árt, valamint eszelekedni is mellette — használ.

Leányiskolánk nem végezhetnek haszontalan munkát. Nemcsak növendékeik tanuságtétele alapján állítjuk ezt, hanem a szomszéd r. kath. egyház aggodalmas intézkedéseiből is kitetszik. Alig épült föl Modorban a dunáninneni kerület leánynevelő intézete, alig kezdte szerte szórni sugarait belőle a világosság, — a város főutcáján megnyílt Vaszary primás bőkezűségéből a *Claudium*, a melyben apácák próbálják ellensúlyozni az evangélikus szellem hatását. Kőszegen a dunántúli egyházak tartanak fenn lázas erőlködéssel felsőbb leányiskolát, a mely közel és messze eső vármegyék úri osztályából toborozza tanítványait. Hogy a vidék életerejét egészen föl ne szívja, — István Vilmos püspök domonkosrendi apácákat telepít Szombathelyre leánynevelés végett. Ez a két intézkedés azt is bizonyítja, hogy a r. kath. egyháznak föltötte éber őrszemei vannak. Az ellenfél legesekélyebb mozdulatát észreveszik, nyomban hírül adják s iziben ott terem egy csapat a veszély távoztatására. A mi seregünk fürgességben árnyéka sem lehet. A veszélyt vagy föl nem ismerjük, vagy kicsinyeljük és szemünkben fontosabb egy szabályrendelet a lelkeszi postakönyvről, mint a gátemelés az ostromló áradat ellen. Rendszerint elkésünk az intézkedéssel vagy takarékoskodunk ott, a hol ninesen helyén. Vajha eltanulnánk ezt a mozgékonyt és céltudatos leleményeséget, nem kellene annyi veszteségről panaszkodnunk. Hazánkat ellepik a Franciaországból kiszorult szerzetek, körülhálózák hűveinket s észre sem veszszük, családaink tűzhelyéhez is belopóznak s konkolyt hintenek a tiszta búza közé. Különösen Budapestet fenyegeti az eláradás veszedelme. A jobb- és balparton egyiránt szükség volna egy-egy kitűnő, evangéliumi szellemű leánynevelőre, hogy ne csak a mi gyermekeinket mentse meg az ölyük hatalmától, hanem éppen pápista példán okulva a mi szellemünkkel, tiszta keresztyén életirányunkkal kívül is hódítson. Ez oly sürgős feladat, hogy még holnapra sem lehet halasztani, ezt még *tegnap* kellett volna elvégezni.

TÁRCA.

Egy halhatatlan ember halhatatlan munkája.

III.

A mennyi út, mind a Szerencse vára előtti nagy térbe szakad, s rajtok sereggestől rohan, özönlik a nép, taszigálva egymást s ostromolva a vár bejáratát.

Ám a bejárat felette fáradtságos. Magas, keskeny kapu, kőfala mohos, omlatag, alapjától tetejéig bozóttal, tövissel benöve. Homlokzatán e szó: „*Virtus*.”

Azért hát a tömeg inkább a mellékutakat ostromolta s melléknyílásokon igyekezett a várba. E melléknyílások feliratai: „*Képmutatás*“, „*Hazugság*“, „*Gonoszság*“, „*Fortély*“, „*Erőszak*“ stb... Még a kik a „*Virtus*“ kapuján igyekeztek is eleinte bejutni, javarészt visszafordultak s a mellékkapukon osontak be.

Ám még egyik sem érte el magát a fellegrát, csakis annak elődvarát, a hol egy szüntelen forgó nagy kerék állott, s a ki felakart jutni a magasba, ennek fogaiba kellett kapaszkodnia. A legnagyobb rész persze megint a mélységbe pottyant és csak keveseknek sikerült feljutni, ekkor is csak Fortuna istennő s a vár ura udvarmesternőjének, „*Véletlen*“ úrnő ő kegyelmességének szívességéből, ki e kegyet teljesen önkényesen és szeszélyesen gyakorolta.

Bujdosónknak az ő vezetői társaságában nem volt nehéz feljutnia s így alkalma nyílt, hogy a várat közelebről szemügyre vehesse.

Ott állott „*Fortuna*“ asszony, körülé kegyeltjei, a kiknek különféle ajándékokat osztogatott: koronát, uradalmakat, rendjeleket, címeket és méltóságokat, aranyat, mézet, marcipánt stb... A kiket aztán megajándékozott, azok külön emeleteken kaptak szállást.

Az első emeleten azok laktak, a kiknek Fortuna aranyat osztott jutalmul. Ime, hogy rajzolja ez állapotot Komenius.

„Beléptünk legelsőben az alsó emeletbe, a mely egészen sötét és pincyszerű volt, úgy, hogy eleinte mit sem láttunk, csak a fülünket ostromolta valami erős pengés, kongás s az orrunkat ingerelte valami kellemetlen dohos szag. Majd a mint pár perc múlva szemeim a homályhoz szoktak, észrevettem, hogy a tágas pincyszerű teremben emberek élnek és mozognak; egyik ott hever a padlón, a másik fel s alá járkál, a harmadiknak keze lába békóban, a negyediknek hátán súlyos teher és így tovább.

Azt hittem, hogy valami börtönbe jutottam.

— Isten ments! veté ellen mosolygó arccal Hitető, nem foglyok ezek itt, hanem Fortuna kegyeltjei, a kik a kegyelmes úrnő adományait élvezik.

Közelebb léptem hát embereimhez s láttam, hogy a békók tagjaikon, a teher vállaikon — mind-mind ragyogó szinarany. A ki lőt-fut, azt rejtegeti; a ki a földön fekszik, abban vájkál, azt pengeti, csörgeti. A ki békót visel, dehogya válnék meg tőle, sőt azt szerelmesen ölelgeti, csókolgatja. A ki pedig teher alatt görnyedez, még több után sóvárog s verejtéke alól kivigyorog a nagy boldogsága, a mely pedig majd megfojtja. Nem is volt itt szomorú senki, csak az, a kinek a terhe kisebb volt a másénál. Aztán, hogy rejtegették, dugdosták, óvták, féltették drága kincsöket — egymással szemben! Mennyi bizalmatlanság, irigység és káröröm a szivekben, a szemekben! Valóban boldogtalanabb, nyomorultabb embereket aligha láttam még egész bujdosásom alatt!

Hitető arcomról olvasta le gondolatomat, mert mintegy magyarázólag így szólt:

— Bizonyos igaz, hogy kincsekkel birni s azoknak rabszolgájává lenni: teher és nem élvezet. Ámde erről Fortuna nem tehet. Másrészt meg ne feledd, hogy ezeknek éppen a rabság — élvezet...”

Ime — így filozofál a mi Komeniusunk az ő mélységesen bölcs keresztyén humorával — a Mammon felett.

Természetesen Bujdosó hasonló tapasztalatot szerz a többi emeleteken is. A jólét és testi élvezetek tanyáján; — a hol valamennyinek arcán ott ül a ki nem elégitett kívánság vagy a fáradt lehangoltság... „Kéjt vesz, ki sok kéjt szórakozva kergett” — mondja hasonló

szellemben a költő. Az eszem-izom élet emeletfokán, a hol dúsán terített asztalok ingyenségei mögött ott ólálkodik a eszmő, a láz, a nyavalyák ijesztő daemona. A méltóság, a dicsőség tetőfokán, a hol ismét az irigység, képmutatás, erőszak, gyilkosság s hasonló veszedelmek teszik kétségessé Fortuna kegyét. Még a halhatatlanság is, a melylyel a történet egyesek neveit megörökíti, vajmi kétes értékű, mert ritkán az igaz érdemet tünteti ki, hanem a zsarnokokat, házasságtörőket, gyilkosokat, vérfertőztetőket... A ki ide kerül, annak nevét egy eszupa szem és száj alak kiáltja ki, Fortuna úrnő örállója — a neve „Fama.” — „Így mérték odafenn a dicsőséget és halhatatlanságot — mondja keserűen bujdosónk. És így kerültek a jó emberek lassanként feledésbe, a rossz pedig így élnek az egymást váltó nemzedékek emlékében nem mindig elrettentő, de inkább csábító példaként... És az én lelkem elfogta szörnyű félelem az emberek történetírására s ennek halhatatlansáira gondolva!...”

Tehát csakugyan mindenütt csak hiábavalóság, csak „vanitatum vanitas.”

„— Az ám! — gúnyolódik Bujdosónk felett Hitető — különösen a mikor az ember maga savanyít el mindent. Hát ki más az oka, ha nem te, magad, hogy a világ neked ily savanyú? Ezrek és milliók élnek különféle állapotban, rendben, hivatalban és kiki meg van elégedve a maga sorsával. Gondolod: tettető azok mind? Mert ha nem: hát akkor bolondok. Persze a te elméleted szerini.

Ám legyenek elégedettek, de hogy boldogok is volnának valóban nem hiszem.

— Hát mondjuk, hogy bolondok. Ám legyen. Csak ha bolondságukban jól érzik magokat. Légy magad is inkább ily bolond, csak betegségedből gyógyulhass...
Íme így beszél a test — a léleknek! Így érvel e világ filozófája — a vallásos hit, a kegyes szív sejtelmével, vágyódásával szemben, a mely az örökké való jó után sóvárog. Sőt birói széke elé állítja s el is itéli...

Bujdosó is így kerül Bölcsesség királynő elé, hová őt vezetői. Mindenlato és Hitető — most már inkább mint vádlók — állítják. A kép, melyet itt Komenius fest, felséges. Ragyogó márványpalota (melyről később kisül, hogy papirosfalak azok) fényes trónterem. Magas trónján ott ül Bölcsesség királynő fejtől-talpig drága fehér fátyollal eltakarva. Trónja számolyánál két oldalt két asszonyruhába öltözött darabot: az egyik tüskés vaspáncéllal, ujjain acélkarmokkal, kezében dárda és kard, íjj és tűz. A másik bohócöltözetben, kezében valami csörgőkkel teljes hólyag... Amaz a „Hatalom”, emez a „Csel”. A hol amaz nem segít, segít emez. Gyakran a kettő együtt... A trón előtt egy kutyaformájú fenevad. Udvari néven „Hírszolgálat”, ám egymásközt „Besugár”-nak nevezik. Köröskörül a titkos tanácsosok: *Industria*, a munkásrend ministere; *Gyöngédség*, a családi életé; *Tanulmány*, a tudományos rendé; *Ahítat*, az egyházi rendké; *Igazságosság*, a felsősége — s a vitézi rendké: *Ervő*. És még egy egész sereg.

Jön Salamon király fényes kísérettel, mint kérő. Bölcsesség királynő ő felsége azonban a felajánlott megtisztelő frigyét el nem fogadhatja, mert kezével többé nem rendelkezik, magának Istennek lévén a jegyese: ám barátságát felajánlja Salomonnak s megengedi neki, hogy tanuja legyen a világ igazgatása nagy titkának.

Komenius finom humora tán sehol sem ragyog oly fényesen, mint e helyütt, leírva, mint lépnek elő egymástán ő felsége tanácsosai jelentéseikkel s majd a különféle életviszonyokat és rendeket képviselő küldött-ségek kérelmeikkel és panaszaikkal s mint intézi el

Bölcsesség ő felsége ez ügyeket. Egymástán lépnek elő a címkorságban epekedők, a szegények, a tudósok, az alattvalók, a felsőségek, a politikusok, a jogtudósok, az asszonyok, a férfiak stb... Mindegyiknek van valami panasznál, kérni valója — s mindegyik kap egy szép szavakba burkolt — semmit.

Íme egy szemelvény.

„Elsőben is előléptek *Industria* és *Fortuna* s jelentést tettek ügyeikről. Előadások alapjában véve panaszkodás volt a felett, hogy a hol csak megfordultak, mindenütt visszavonást, hűtlenséget, állhatatlanságot és önzést tapasztaltak s mind e bajok orvoslását kérték.

— Hála Isten, gondolám, végre hát magok is belátják, hol a baj.

Nó lásd, választolt mintegy gondolatomra Hitető, és mégis elég vakmerő voltál azt hinni, hogy csak neked van belátásod és itéleted.

— Jól van jól, mondám, csak a jó ég megáldaná jó szándékukat.

Tanácsot ültek a panaszok ügyében s abban állapotok meg, hogy *Megfontolási* kiküldik, kutassa ki a visszasságok okozóit. Erre ismét szigorú vizsgálat indult meg, a melynek folyamán kiderült, hogy a bajt egyes betolakodott idegenek okozták, névszerint: *Dolgozás*, *Fényűzés*, *Uzsora*, *Nyalánkság*, *Dölyf*, *Renyheség*, *Bujaság*, *Kegyeltlenség* és más hasonszörű társaik.

Elhatározottat ennél fogva, hogy nyilvános pátens útján az egész világban közhírré tétessék a rendelet.

— Tudomására jutván Ő Felségének, hogy birodalmában némely betolakodott idegenek a jó rendet és nyugodalmat megzavarták s a lakosságot a romlás útjára terelik: népének boldogsága és békés haladása érdekében Ő Felsége az országháborítókat ez órától fogva egész birodalmából száműzi, fej- és jószágvesztés büntetésének terhe mellett.

És lőn e rendeletre az egész birodalomban nagy öröm; mindenki (magam is) e királyi nyílt parancs kiadásában egy jobb jövőnek, egy immár elkövetkező aranykorszaknak hajnalpirkadását üdvözölte.

Ám azért maradt minden tovább a régiben s a birodalomból egymástán érkeztek a panaszos levelek, hogy Ő Felségének bölcs rendeletét nem veszik komolyan s nem hajtják végre.

A királyné hát most biztosokat küldött ki, hogy rendeletének érvényt szerezzenek. E biztosok voltak: *Késlekedés*, *Halogatás*, *Bánomisének*. Szigorú utasításuk volt, hogy alaposan kinyomozzák, vajjon azok a betolakodott, de számkivetésre ítélt idegenek a birodalomból eltávoztak-e, avagy nem tért e vissza titkon egyik-másik. És ők eljárva megbízatásukban visszatértek, jelentvén, hogy akadtak ugyan gyanus személyekre, a kiknek nevei hasonlóak az elítéltekéhez, de magokra az elítéltekre nem. Egyik például *Dobzódáshoz* hasonlított, de a neve *Mámore* volt. A másikat, ki ismét *Fényűzés*-hez volt hasonlatos, *Izlésnek* nevezték. *Uzsora* helyett csak *Kamatot* találták. *Nyalánkság* helyett *Inyencséget*, *Dölyf* is elűnt, de most a *Gög* divatos. *Renyheség* helyére *Tétlenség* szegődött. *Bujaság* helyét *Érzékiség* foglalta el. *Kegyeltlenségét* pedig *Szigor*. És így tovább. Egyszóval: rendben van minden, az ítélet végre van hajtva.

E jelentést az egész koronatanács teljes meglepéssel vette tudomásul. A biztosoknak fáradságos eljárásukért magas rendek és kitüntetések adtak, egyébként pedig kimondatott, hogy mert a bűnösök kipszultak az országból, helyetteseikre pedig a parancs nem vonatkozott, tehát most már minden rendben van ismét...

Salamon király, a ki szótlánul hallgatta végig az egész koronatanácsot, végül is türelmét veszve fel-

ugrik — odalép a királynő elé, megfogja fátylát és ime: a fátyol nem selyem, hanem pókháló, a mely szétfoszlik egy érintésre s alóla előtűnik a királynő puffadt, pirosítóval kendőzött arca, fekélyes kezei — s kiérzik döglétes lehellete... A király undorodva távozik: a megzavart királyné pedig nyomban tanácsot ül, hogyan vegyen bosszút a rajta esett sérelemért. *Szigor* és társai fegyveres bosszút ajánlottak, de *Megfontolás* győzött s elküldték Salamon után *Nyájasságot* és *Gyönyörűséget*, hogy szép szóval s csábítással végezzék el, a mi egy egész hadseregnek kétséges...

Elmennek — és Salamon is, a böles király, végül törbe esik s most már jöhetett *Erőszak* is, hogy országát elpusztítsa.

Az élet tehát Bujdosónk tapasztalata szerint valóban csupa álság, csalódás és hiábavalóság. *E világban* a Legfőbb Jót ugyan senki meg nem találja, mikor még a Salamonok is végül rabul esnek testiségüknek, mert bár lélek és test egymás ellen tusakodnak, de a test erősebb, s a test vágyakozásából cred a bűn, a bűnnek pedig zsoldja a halál.

Ez az a kétségbeejtő tapasztalat, a mely minden vallásos szívet elszorít, s a melynek fájdalmas szorongatásai alatt a vergődő szív kétségbeesve kiált fel: „Óh én szegény ember, ki szabadít meg engem a halálnak testéből!”

Komenius a vergődő lélek ez állapotát gyönyörűen rajzolja, midőn Bujdosó ott áll végül, miután mindenből kiábrándult, a külső sötétség előtt, mely a várost körül fogja s beletekint annak kiáltó, feneketlen mélységébe.

„Ember, ez hát végső sorsod! Minden igyekezet, munka, kitartás, művészet és tudomány végső célja! A végső nyugalom, a mely után sóvárogatl? A halhatatlanság, a melylyel magadat ámitottad? Boldogtalan, nyomorult nemzetség! Minek is születtem e világra, minek léptem át az élet kapuját, ha végül is e világ minden hiábavalóságának záradékául e kietlen sötétség vár reám, Isten, Isten, miért hagytál el engemet? Isten, ha vagy, irtalmazz nekem nyomorútnak!

És szemeimet elborította a sötétség.

— Itt végződik a „Világ útvesztője.” Komenius végtelen finomsággal úgy adja itt elő a dolgot, hogy Bujdosót kísérői itt már magára hagyják, eloldalognak tőle — és ő magára marad teljesen... Valóban Mindenlátónak s Hitetőnek itt többé nem jut szerep. A tudvány itt többé nem segít; földi bölesesség a lét nagy problémájára feleletet adni nem képes soha, s a midőn a szív Isten titkait üdvre vágyó, töredelmes érzellemmel fürkészi, ott az ámitásnak, a hitetésnek sincs többé helye.

Am igaz marad azonban örökké, hogy Istent az ember legbiztosabban *önmagában* találja meg, s hogy a mikor az ember a külvilágból visszavonulva betér s bezárkozik a maga benső világába, a maga titkos kamrájába, ott akad még csak a legjobb társaságra. S a midőn az üdvre vágyó szívet e világ hiábavalóságának s a bűnnek tudata összetöri s a lelki szemeket elborítja a sötétség: ott nyílik közvetlenül a kegyelem világossága... Ott áll be — a „*Szív paradicsoma*”.

Igy vezet át Komenius művének második, pozitív részére, a mely a lélekre úgy hat, mint valami mennyei harmat: de erről majd jövő, befejező közleményünkben lesz szó.

Stromp László.

EGYHÁZI ÉLET.

Kitüntetések. *Glauf Pál* rimaszombati lelkésztestvérünknek s kishonti esperesnek a király a magyar nemességet adományozta *esetneki* előnévvel s egyúttal megengedte, hogy régi családnevét *Gyürkyre* változtassa. A kitüntetett pap egyike egyházi közéletünk legfáradhatatlanabb munkásainak s a midőn üdvözetünket hozzá juttatjuk, követendő példaképen említjük föl, hogy a magyar nemesség ez új tagja nevét is magyarrá változtatta. — *Medveczky Frigyes* dr. budapesti egyetemi tanárt az udvari tanácsosi címmel tüntette ki Ő Felsége. *Medveczky* a magyar bölcsészeti irodalomnak egyik elsőrendű művelője, a kinek kitüntetése hazai közéletünk minden körében általános örömet okozott. Az egyetemnek egyik disze; főmunkája „*Társadalmi elméletek és eszmények*” úttörő jelentőségű mű.

Hangverseny a pozsonyi ág. h. ev. lyceumban. Mint minden évben, úgy az idei farsangon is (március 3-án d. u. 6 órakor) minden részletében igen jól sikerült hangversenyt rendezett ez a régi, jó hírnévnek örvendő evangélikus középiskolánk. Az intézet ifjúsági körei, mint az önképzőkör, a dal- és zenekör, ez alkalommal is buzgó fáradságot fejtettek ki, hogy az ifjúság iránt érdeklődőknek, az intézet és általában a tanügy barátainak kellemes és élvezetes estét szerezzenek; a munka, melyet végeztek, elismerésre méltó; az eredmény, a melyet bemutattak, teljesen kielégített, általános meglepedést keltett s dicséretet érdemelt. Az idei hangversenynek is, mint általában az eddigieknek, főpontja az irodalmi rész volt: Katona *Bánk-bánjából* adtak elő a második felvonás első és második jelenetét, azt a részletet, a melyben Bánk-bán, Magyarország nagyura, lecsillapítja az összeesküvőket, élükön Peturt. Az előadás, mely korszerű jelmezekben jelenítette meg a drámai részletet, kifogástalan volt, a főszereplők (Petur: Pásztor Kálmán VIII. o. t., Bánk-bán: Marcell Ferenc VIII. o. t.) jól megértették személyeik lelkét s a hatalmas lelkek megrázó szenvedélyét teljes erejével éreztették. Ez előadás szép sikerével méltán sorakozik a múlt években tartott előadásokhoz, melyek mind fényesen tanúskodnak arról a többirányú művészi és aeszthetikai képzésről, melyben ezen intézet növendékei iskolai életük folyama alatt részesülnek. Erre nézve elég, ha a multban tartott ilyenemű előadások közül egy párt megemlítünk; ilyen volt *Homeros Iliasának* IX. énekéből a *Kérlelő* követség Achillesnél című részlet Baksay Sándor remek fordításában, melyet a nagynevű fordító még kéziratban engedett át, mielőtt munkája megjelent volna; ilyen volt Madách *Az ember tragédiája* drámai költeményének V. színe (az athéni jelenet), továbbá Shakespeare *Coriolanusából* és *Julius Caesarjából* egy-egy részlet. A hangverseny szavalati számai az értelmes, világos előadásról, az érzelmek helyes és természetes kifejezéséről tanuskodtak; ez alkalommal újabb költőinktől szavaltak: Reviczky Gyula *Salamon király álma* (Nitsch Mátyás VIII. o. t.) és Kozma Andor *A góbék* (Zalay Lajos VIII. o. t.) című költeményeit. A zeneszámok közül, melyeket az intézet zenekara teljes szabadsággal játszott, ki kell emelnünk Péterffy Ernő VIII. o. t.-nak határozott zenei tehetségre valló játékát, ki Mendelssohnnek egyik klasszikus darabjával (Concert E-mollban, I. Allegro) gyönyörködtette a hallgató közönséget. A dalkör a maga énekszámokkal szintén hozzájárult az est sikerének emeléséhez. A hangverseny tiszta jövedelme körülbelül 300 korona, melyet az intézet a budapesti országos torna-versenyre leránduló szegénysorsú tanulók segélyezésére fog fordítani.

(—y —n.)

A modori ev. kerületi leánynevelő intézet f. hó 6-án ismét sikerült ünnepélyt rendezett. Mint utólagosan kitént, ez alkalommal a cél egy tennis-pálya felszerelésére szolgáló összeg előteremtése volt egy iskolai szinelőadás révén; ez utóbbit viszont az intézet növendékei s hozzátartozóik számára farsangi mulatságul szánták. A vállalkozást mindkét irányban a legfényesebb siker koronázta. A tennis-pálya biztosítva van s az intézet növendékei a nyáron már vigan üzhetik majd e nemes és egészséges játékot; a szinelőadás pedig a legkellemebb élvezetet nyújtotta a közreműködő növendékeknek s közönségüknek egyaránt. Két szindarabot játszottak a növendékek: egy nemes erkölcsi irányzatú színművet magyarul („Melitta hercegnő” színmű öt felv., írta Csengey G.) és egy kedves zenés bohóságot németül („Kochstudien in der Musterküche”). Meg kell dicsérnünk a leánykák szabatos összjátékát s ebben a rendező tanítótestület fáradhatatlan nemes buzgalmát. A szinelőadás után az intézet megvendégelte összes növendékeit (a bejárókat is), míg a szülők Modor evangélikus előkelőségével külön teremben ültek asztalhoz, a hol hangulatos pohárköszöntők tettek bizonyosságot arról a *meleg családias szellemről*, a mely ez ifjú, de sok reményre jogosító intézetben honol s ennek szinte *charismatikus sajátosságát* alkotja. Így van jól. Csak a hol az *iskola* és a *család* egymásra talál s megszentelt közösségbe összeolvad: lehet szó áldott paedagogikai működésről. És *szerelem, bizalom, őszinteség* csak ott lakozhatik, a hol *vígsga* van, hiszen a vígsga éppen a három paedagogikai alapkövetelménynek mintegy a virága... Ezért gratulálunk mi főleg a modori leányiskola lelkes tanítói karának, céltudatos igazgató-nőjének s a szó szoros értelmében igazi lelki atyjának — Hollerung esperesnek.

Választás. Egyházunknak, a papság mellett szellemi főket képviselő legerősebb támasza a középbirtokos osztály volt mindenkor. Ebből kerültek ki felügyelői, a megtámadások alkalmával az önkormányzatnak leghívebb védői és szószólói. Fájdalom, ez az osztály egyre gyengül, sorai ritkulnak. A vegyes házasságok következtében itt éri egyházunkat a legtöbb veszteség s azért kétszeresen fáj, midőn a halál is a legjobbak közül egyet-egyet elragad. Ilyen fájdalmas veszteség érte a felpéczi gyülekezetet, midőn mult évben puritán jellemű, igaz protestáns buzgalmú, áldozatkész felügyelőjét *Mathkorich Zsigmondot* eltemette. Szinte nehéz volt egy ideig gondolni is arra, hogy helyét mással töltsük be, még nehezebb megtalálni azt a férfiút, ki helyét méltón töltsse be. De a Szent lélek vezérlő világa végre megmutatta azt *Csemez István* tétli földbirtokos, a megboldogultnak sógora személyében, a kit a felpéczi gyülekezet febr. hó 19-én tartott közgyűlésében egyhangú lelkesedéssel választott felügyelőjévé. Hálás szívvel kell még megemlítenünk, hogy a meghalt, felejthetetlen felügyelő emlékére a gyászoló család 200 K alapítványt tett, a melynek évről-évre tőkésítendő kamatai a gyülekezetet ért csapás vagy nagyobb építkezés esetén templom-építésre fordíthatók.

Vallásos esték Orosházán. A Kovács Andor ev. lelkész elnöklete alatt működő bizottság febr. hó 26-án tartotta ez idei utolsó vallásos estéjét. A polgári olvasó-kör nagyterme ez alkalommal is egészen megtelt érdeklődő közönséggel. Az est a következő műsor mellett folyt le. Kezdődött a „*Magyar gályarabok éneké*”-vel. Előadták Mendöl Ernő tanító növendékei. Ezt követte Torkos Sarolta k. a. szavalata: Várady Antal „*Melyiket*” c. költeménye. A költemény megrázó, drámai erejét a kiváló tehetségű fiatal szavaló hölgy teljesen kifejezésre

juttatta s a nagyhatású szavaltat szünni nem akaró taps jutalmazta. Felolvasott Russ Zoltán segédlelkész. „*A keresztyénység hatása az emberiség művelődésére*” cím alatt egy mindvégig feszült figyelemmel hallgatott szépen kidolgozott, tartalmas dolgozatot. Ezután következett Mendöl tanító növendékeinek „*Búcsú a hazától*” című éneke. Erre Kovács Andor lelkész, a rendező-bizottság elnöke tartotta meg záróbeszédét, jellemezte az esték célját s köszönetet mondott mindazon tényezőknél, a kik érdeklődésben fáradoztak s közreműködtek. Végül ismét a Mendöl-iskola növendékei énekelték el az „*Esti dal*”-t, ez is, valamint az előbbi 2 ének két szólamú volt s a kis leányok csengő, szép hangja nem egy szülő szemébe csalt könnyeket. Ez idén 5 estén a következők olvastak fel: Kovács Andor, Hajts Bálint, Brósz János, dr. László Elek, Russ Zoltán. Az egyház-építő, társadalmi munkát Isten segédelmével a jövőre folytatják.

Lelkésziktatás. Szép ünnepség volt márc. 5-én Rákoskeresztúron. Az ottani ág. hitv. ev. egyházközség újonnan megválasztott lelkészét, *Noszkó Istvánt* iktatták be, a ki eddig a budai ág. hitv. ev. egyháznak vallás-tanára volt. A beiktatást Seberényi Lajos alesperes, főthi lelkész végezte. Délben az új lelkész tiszteletére lakomát rendeztek.

Az özvegy asszony fillére. Özv. Horváth Sándorné Csapó Katalin, felpéczi lakos, ki az Úr meglátogatása következtében majdnem összes vagyonát elvesztette, néhány év előtt egyetlen leányával Amerikába vándorolt. Mintha az új világban az isteni kegyelem napja kedvebben mosolygott volna rájuk, két kezük munkája után egy kis tőkét rakosgattak össze. Az özvegy, hogy halálját Isten iránt kimutassa, boldogult szülei emlékére a felpéczi templomban 130 K-ért szép vörös márványból keresztelő követ állíttatott. „Bizony mondom néktek, hogy e szegény özvegy többet vete a ládába, hogy nem mint a többi”. (Márk 12, 43.)

Alapköletétel. Pöstyénben márc. 12-én dr. *Baltik Frigyes* dunáninneni püspök istentiszteletet tart, a mely után ünnepélyes szertartással leteszik a templom alapkövét. Régi óhaj valósul meg e napon s a szép ünnepen lélekben mindnyájan részt veszünk. Az új pöstyéni templom a vágvidéki evangélikusoknak új központja lesz s rövid időn magva a környék falvaiból alakítandó anyagülekezetnek.

Székesfejérvárott március 15-én az evang. gyülekezeti nőegylet (Zsuzsánnák) s az ifjúság együttesen ünnepli meg a szabadság napját. Az ünnepi szónok Zelenka Frigyes lesz, felolvas Gáncs Jenő lelkész, alesperes, szaval Hild Péter, Kicska Sándor, Prohatszka Ud és Paulinyi Géza. Az egyház évkönyvét legközelebb ismertetjük.

Halálozások. Özv. *Hutter Józsefné* szül. *Stadler Henriette*, Stadler Tófor kir. tanácsos, besztercebányai evang. egyházfelügyelő nővére 91 éves korában meghalt 1905. febr. 24. Budapesten. Jótékony, nemes szívé nő volt, a budapesti ev. Tabitha-egyletének buzgó választmányi tagja. — *Beutel Simon*, a Pester Lloyd szedője és tördelője, a ki ötven évet töltött e nehéz munkában, mint a szellemi világosság fáradhatatlan szolgája és terjesztője, meghalt Budapesten. Mannheimból sok viszontagság után került hozzánk s a gyötrő éjjeli dolog között tisztességben megöregedett. Mintaképe volt a derék vallásos munkásembernek.

IRODALOM.

Az e rovatban ismertetett könyveket a szerkesztőség útján is meg lehet rendelni a pénz előzetes megküldése vagy utánvétel mellett.

Bölcseleti irodalmunk köréből.

Szegényes philos. irodalmunkban örvedetes jelenségnek s a bölcselet iránt való érdeklődés ébredésének tartom *Mitrovics Gyula Schweglérjének, Horváth József és Serédi P. Lajos* bölcselettörténetének és *Spinoza* Tractátusának az elmúlt évben magyar nyelven való megjelenését. Nézzük őket egyenként.

1. *Schwegler*, volt híres tübingai tanár és bibliai kritikai író művének a címe: „A bölcselet története“. Korbortól „átnézett és bővített“ 15-ik kiadását fordította ifj. *Mitrovics Gyula* sárospataki főgymn., jelenleg miskolci ref. felsőbb leányisk. igazgató-tanár. Megjelent a „Filoz. Írók Tára“ XIX-ik köteteként a Franklin-társulat kiadásában 547 lapon. Ára 7.50 korona. Első kiadása még 1847-ben jelent meg, s van egy Reclam-féle kiadása is Stern javításában. Régebben *Warga János* nagykőrösi tanár is magyarra fordította s belőle 3 kiadás jelent meg. A német diákvilágban nagy kedveltségnek örvendő könyvet („Studentenbuch“) *Mitrovics* „a papi és tanári pályára készülő ifjak filozófiai képzése érdekében“ fordította. Világos és szabatos könyv, mely népies nyelvénél fogva hódította meg a diákköröket. Gondosan kerül a felületes vázlatot s a könyveimék és nevek elriasztó tömegét. Hibája csak az, hogy a német ember szemüvegén nézi és tárgyalja a bölcselet történetét. A filozófiát csak német tudományának tekinti, s annyira elfogult, hogy alig van szava a francia és angol bölcseletről. Sajátságos egyoldalúságánál fogva az újabb bölcselet történetét csaknem kizárólag a német filozófia történetének tekinti. Igazolásul csak annyit, hogy p. o. Bacon és Hobbes bölcseletével alig végez pár lapon, az angol morálphilosophusokat meg sem említi, Comteot alig tárgyalja, Spencert alig említi, míg a homályos, nehézkes és szövevényes Hartmannal túlságos nagy részletességgel foglalkozik. E tekintetben az újabb bölcselettörténet irodalmából csak Fischer Kúnó és Windelband Vilmos, a heidelbergi egyetem e két világraszóló ékességének klasszikus műve tesz kivételt. Azért *Schwegler* műve kiegészítésre szorul. *Mitrovics* fordítását még a nehezebb helyeken is igen sikerültnek tartom. A nehéz, homályos, sőt érthetetlen helyekről p. o. Schelling rendszerének ismertetésénél nem tehet a fordító. Még a philos. műszavak magyarosításában is folyékony és világos a fordítás. Kár, hogy név- és tárgymutatót nem készített. Különösen nagy szolgálatot tett hazai irodalmunknak „a magyar bölcseleti irodalom vázlatát“ híven föltüntető „függelékével“, a melyben a magyar bölcselet történetének vázlatát állítja össze *Horváth Gyula* rendszerének ismertetéséig részben Erdélyi ismert műve nyomán. Kár, hogy tovább nem ment. Hazai bölcseletünk irodalmában 3 korszakot különböztet meg: 1. a bölcseleti gondolkozás ébredésének, 2. Apáczai, a hitvitázók és az akadémikusok s 3. nemzeti ébredésünk s irodalmunk újjászületésének kora. *Schwegler* eredeti művének hiányai, hézagai sőt hibái *Mitrovics* fordításában is észlelhetők, de előzetes tájékoztatásul a bölcselet, mint az emberi szellem fejlődése történetében nagyon megfelel.

2. *Horváth József* pápai ref. theol. tanár művének a címe: Bölcsezettörténet I. kötet. Az ó-kori filozófia története. Első rész. Bevezetés. Thalestól a Sokratikusokig Megjelent Pápan 1904. 246. lapon. Ára 4 korona. Művével az „akad. oktatás fokának megfelelő bölcsezettörténet hiányát“ akarja pótolni, a mely alkalmas volna a bölcsezet iránt érdeklődő közönség tájékoztatására és a nagyérdékű és fontos tárgyra való bevezetésére. Ép azért művében nagy teret szánt az egyes philosophusok lényeges tanainak hív és lehetőleg tüzetes ismertetésére — különös kiemelésével az alaptanoknak s azoknak a nézeteknek, a melyek a további fejlődésre

nagyobb befolyással voltak, vagy a melyek önmagukban is nagyobb értékűek, nem különben nagy figyelemmel volt tárgyának lehető világos és közérthető előadására. Művében van tehát elég kritika és önállóság. Csak a fontos és a további fejlődésre képes görög bölcseleti rendszerek szerepelnek az ő történetében, Falckenberggel egyezőleg múzeumnak és nem holmi tarka vegyülékű antiqáriumnak tekinti a bölcselettörténetét, a mely egységes élet- és világnézetre és logikailag helyes és következetes gondolkodásra van hivatva nevelni az olvasót. Művét, melynek szerző most csak egyik részletét, a görög bölcseletnek Sokratesig terjedő részét adta ki, teljes egészében 2 kötetből fog állani, a melynek elseje az ó-kori (görög-római) s másika 2 részben a modern bölcseletet fogja tárgyalni. Beosztása a következő: Bevezetés. A görög filozófia története. I. A természetphilosophusok. II. A zofisták. III. A nagy filozófusok és iskoláik. Az egyes gondolkodók ismertetésénél gondosan kerüli úgy tárgyi, mint szerkezeti tekintetben Hegel és a positivismus önkényes fejlődési schémáit, és legközvetlenebb forrásaiul Zeller, Gomperz és Übeweg-Heinze ismert klasszikus bölcselettörténeteit használja. Tanügyi és tudományos érdekekből megírott műve az előadás és a nyelvezet tekintetében egyaránt csakugyan kiválik a bölcselettörténet magyar termékei közül. Nagyszabású munka, mely tág alapon indul s komolyan és következetesen követi az egyes rendszerek ismertetésénél a történeti és a bölcseleti szempontokat. Öszintén óhajtjuk és örömmel várjuk a műnek további folytatását. Hisz irodalmunkban ép úgy, mint a kathedrán s a közönség körében a philosophia még mindig nem érte el az őt méltán megillető helyét. Azért mondotta is annak idején *Trefort*, hogy hiányzik a philos. szellem a magyar irodalomból.

3. *Serédi* „A filozófia története“ c. Stampfel-féle tudományos zsebkönyvtári műve (Pozsony és Budapest 1904, 164 lap. Ára 1.20 K) az előző szerint „egészen gyakorlati célt akar szolgálni.“ Kisméretű összefoglalás a Kirchner-féle bölcseleti káték mintájára. A németek mellett a francia, angol, olasz stb. gondolkodókat is tárgyalja. Nagyon szereti a philos. műszavakat és a „legmodernebb és legkitünőbb forrásműveket“ használta. Bevezetesképpen „általános tudnivalókról“ ismerteti a bölcseletet, a filozófia tartalmának megosztását, a különös vagy alkalmazott bölcseletet s annak irányait, míg a bölcselet történetét — egészen helyesen — „klasszikus és modern korszakra“ osztja. Tömör alakban s világos előadásban sokat nyújt ez összefoglaló jellegű tudományos zsebkönyv, s egyik érdeme a magyar bölcseleti törekvésekre való gyakori utalás. Tárgyi tévedéseire számítom, hogy *Spinoza* „főművének“ a „Tractatus theol. politicus“ mondja, holott az az ő klasszikus „Ethikája“, továbbá, hogy a metaphysika elnevezését *Andronicus* helyett *Aristoteles* alkotásának mondja, *Aquinói Tamás* főművét hibásan idézi, a deismus eredetét helytelenül magyarra-razza, *Spencer* álláspontját utilitarizmusnak mondja, *Pauer Imre* „ethikai determinizmusát positivismusnak“ jelzi, s hogy végül túlzott az az állítása, a mely szerint „a német, ú. n. nemzeti bölcseletben újabb rendszerek valójában nincsenek“. A magyar bölcseletről keserű hangon szól. Nálunk a bölcseletnek „nagy akadály a felekezeti torzsalkodással teli közélet, mely ma is dogmák miatt áll elkeseredett küzdelemben, s még nagyobb akadály, hogy theologusaink és tanárjelölteinket kivéve a nagy többség nem részesül filozófiai nevelésben“. Egyebekben *Serédi* művét igen sikerült tájékoztatónak tartom. De túlzás az a tétel: „Ha pedig akad (nálunk) egy-egy merészebb szárnyalású önállóságra törekvő szabad szellem (p. o. *Smitt I.* és *Simon I.*)... a kritikának az első dolga keresztülgázolni rajta s fitymálva, gúnyolva állítani a dogmákból rött pellengére“. Rácz L. a tanúm, hogy ebbe a hibába ő is esett.

4. Végül *Spinoza* „Tractatus theologico politicus“ c. valláspolitikai tanulmányait (20 értekezés) magyarító jegyzetek kíséretében fordították s „A filozófiai Írók Tára“ 18-ik

kötetként kiadták Pósch Á. és Rencz F. Megjelent a Frankliu-Társulatnál s ára 5 korona. A tanulmányok I. fele szigorú theol. kritika s II. fele politikai polemia az akkori uralkodó nézetek ellen. A theol. magyarázatokat Pósch, a böleseleti-politikaiakat Rencz füzte a munkához. A mű theol. része bibliai és vallásböleseleti tanulmány, a melyben észszerű felfogását és tudományos értelmezését adja a szent iratoknak s kimutatja, hogy a bölesek szabadsága nem veszélyezteti a vallási és politikai szabadságot s hangsúlyozza, hogy a vallás lényege nem a dogmákban, hanem az érület tisztaságában s az annak megfelelő akarathatározásban van. A gondolat szabadsága — így folytatja tovább — nincs ártalmára sem a vallásosságnak, sem az állami rendnek, s utóbbinál — s ez a mű politikai, államböleseleti részének a tárgya — az alkotmányos és demokratikus államszervezet mellett foglal állást. Spinoza következetes és átlátszó philos. rendszerében egy philos. észszerű istenfogalommal, s nem a krisztusi kijelentés szeretetisténével van dolgunk, ki nem lehet ura a természetnek s nem kormányzója a természetfeletti és erkölcsi világnak. „Ragyogó elme, de nem keresztyén lélek. Nagy bölesek, de kicsinyhítű ember“. Az értelmes és magyaros fordítással kitűnő munkát végeztek a fordítók. Spinoza genialis észrendszerét abból megismerhetjük.

Dr. Szlavik Mátyás.

„Az Állatok Világa“ VIII. kötetéből, mely a *Halak*-ról szól, ismét új füzet (a 152.) jelent meg. Mindjárt a legelőjén gyönyörű színnyomat mutatja be a *lepényhalak* sikerült képét, a mint partra vetődve a sirályok zsákmányául esnek. *Kohaut* Résző tanár, a tudós szerkesztő, a *harsák* természetrajzával kezdi a füzetet; ezek közt érdekes az Afrika folyóvizeiben honos *elektromos-harsa*, mely villamos ütéseket osztogat, ha megfogják. Hazai szempontból fontos a *pontyok*-ról írt hosszú és tüzetes monográfia, melynek keretében szerző megírta a ponty-tenyésztés legfőbb kellekeit, hogy a kik e gazdasági ágazathoz kedvet kapnak, a szükséges előfeltételeket megismerhessék. Általában egyik legnagyobb érdeme a magyar *Brech*-nek, hogy tudós átdolgozója nem csupán ismereiteink mai színvonalához alkalmazza a klasszikus német munkát, hanem a hol csak lehet, a magyar vonatkozásokat is kidomborítja benne. A pontyfélék egyes alfajainak természetrajza tölti meg a füzet hátralévő részét, s egymás után vonulnak el szemünk előtt képen és írásban régi jó ismerőseink: a kárász, a keszelyek, a márna, a compó, stb. melyeknek mind kimerítő leírását és sikerült képét kapjuk. Az „*Állatok Világa*“ból eddig hét teljes kötet jelent meg, s mindegyik díszes felbörkötésben külön is kapható 18 koronáért a kiadó cégnél (Légrády Testvérek, Váci-körút 78), vagy bármelyik hazai könyvesboltban. A füzetek minden hét szombatján jelennek meg s egy-egy füzet ára 80 fillér; a ki egyszerre fizet elő 12 füzetre (9 K 60 fill.), mindjárt a megjelenéskor bérmentve kapja az egyes füzeteket.

Irodalmi hírek. Benedek Vince és Gróf Endre győri evang. tanítók munkája, „Győr város és megye leírása“ második kiadásban jelent meg képekkel, térképekkel. Győr város köztörvényhatósága és a dunántúli kerület közgyűlési határozattal ajánlja használatát. Ára 50 fillér. Megrendelhető a szerzőknél. — *Birtha József* lévai ref. pap szerkesztésében tanulságos füzet jelent meg Léván: *Harc az egy gyermekrendszer ellen.* Több előadás van a füzetben s valamennyi lelkes hangon, népszerűen tárgyalja a kérdést. Az ügyről minapi vezércikkünkben behatóan szoltunk. A füzet ára 4 fillér.

Szerkesztői üzenetek.

Lapunk olvasóit, főképp a lelkész. tanár és tanítói urakat tisztelettel kérjük, hogy az egyházukban előforduló eseményekről, gyűlésekről stb. bennünket értesíteni sziveskedjenek. Költségüket megtérítjük s fáradságukat is díjazzuk. Fontos hírekről idő rövid-

sége esetén táviratot is szivesen veszünk. A közleményt a szedés könnyítése végett a papirlapnak csak egyik oldalára kell írni. A cikkeket is díjazzuk s éppen ezért szigorú mértékkel mérünk.

Szepes-Béla. Köszönjük. A következő számban jó.

Scholtz Ödön, Agfalva. Munkatársunk bírálatából csak túlzó érzékenység vagy rosszakarat olvashatja ki a *hazafiatlanság* vádját. Erre maga rácsófol a bíráló azzal, hogy téged mint hivatott embert felszólít, hogy *magad szerkeszsd* és adj ki egészen magyar származású és sütetű épületes naptárt. Ez a bizalomnak és hazafiságnak elismerésének oly kétségtelen bizonyossága, hogy vele szemben semmiféle balhiedelemnek semmi súlya nem lehet. Részemről csak ismétlhetem a bíráló felhívását, mert a magyar ember más szemmel néz mindent, mint a német, és ha idegen nyelven ír is, a leglángolóbb hazafiság árad ki belőle. Elismerem, hogy talán anyagi tekintetben a gyökeres újítás kétséges sikerű, bár ehhez is szó fér, de ily kísérlettel számot tarthat az evangélikus közönségünk hálájára és nagyra-beesülésére. Emlékezem Jausz Gy.-nek egy német olvasókönyvére, mely valóságos tűzhelye volt a magyar hazafias érzésnek; a magyar föld és történelem szinte élt, mozgott benne. Tőled is könnyen kitélnek ily irányú eredeti könyv. Nem szabad felednünk, hogy a magyarországi német a nagy németországgal csak nyelvre rokon, de lelkére hozzánk áll közelebb. Alljon is az idők végéig. A Gotthold az utolsó évben annyit haladt szívünk felé; tőled várjuk, hogy az utolsó lépést is megtegye s minden közleménye a magyar föld sajátos illatát árasztja. A mi leveled elejét illeti, meleg szavaidat köszönöm. Bármilyen különböző lehet theologiai meggyőződésünk (a protestantizmus talaján az egyéni meggyőződés elszükség), egyházunknak mindnyájan szeretettel és odaadó szolgálattal tartozunk. Ebben megrestülünk, meglankadunk nem szabad. Egymásban pedig, mint találoán megjegyezted, ne azt keressük, a mi elválaszt, hanem a mi egyggyé forraszt. Ha Sopronba juthatok, el nem kerülök s akkor közmegegyezéssel befejezhetjük a vitát.

A. F. Nyiregyháza. Várom az ígért dolgozatot. — **Köszeg.** Levelemet megkaptad? Jön-e a felolvasás? — **Körmend.** A készlet kiegészítésre vár.

P. V. Jó volna már az utolsó részt is látni. Közönségünk áhítozik a befejezés után.

Komárom. Az „E. E. és J.“ ollóztatásait észrevettük, de megbocsátjuk a keresztyén irlalmasság szent nevében. Tegyetek jót mindenkiel, kiváltképen a mi hitünknek cselédével. Többi lapársaink meg szokták nevezni a forrást.

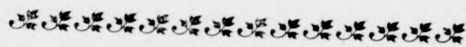

Az Evang. Theologusok Otthona kiadásában
megjelent és kapható (Pozsony, Konvent-u. 13.)

„KIS ÉNEKSKÖNYV“

A keresztyén hívek lelki épülésére régi és újabb
szerzők műveiből szerkesztette **Kovács Sándor.**

A magyar protestáns énekköltészet virá-
gainak gyűjteménye ez a könyv. A refor-
máció korától kezdve napjainkig min-
den korszak költői megvannak benne.
Magános áhitatosságra, iskoláknak és
gyülekezeteknek egyaránt ajánlható. o o

A 12 éves szép tiszta nyomású könyv
ára csinos kötésben 1 kor. 50 fillér,
angol vászonkötésben . . . 4 korona.

Nagyobb megrendelésnél kedvezmény jár.

